

Dječji svijet

Istraživanjem sela Požeške kotline¹ koristeći malobrojne zapise, saznala sam nešto više o zanemarenom segmentu tradicijskog života. Njime je obuhvaćena tradicijska materijalna, duhovna i društvena kultura dječjeg života u požeškim selima krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća. Dječji svijet obrađen je kroz nekoliko tema, od trudnoće i običaja oko rođenja djeteta, babinja, krštenja, prve dječje odjeće, pokušava, igračaka, do njihova odrastanja kroz razne igre i brojalice i sudjelovanja u godišnjim običajima svoje sredine.

Tema tradicijske dječje kulture bila je zastupljena na izložbi "Dječji svijet", održane od 10. do 17. prosinca 2001. godine u Gradskom muzeju Požega. Ovaj je članak prerađeni tekst iz kataloga spomenute izložbe.

Ključne riječi: dječja kultura, običaji, Požeška kotlina

Dječji svijet tradicijske kulture požeških sela danas je već pomalo zaboravljen. Ostao je jedino na starim fotografijama, malobrojnim sačuvanim predmetima i u sjećanju naših baka i djedova. Tradicijska materijalna i duhovna kultura dječjeg života na selu rjede se bilježila u literaturi.

Trudnoća i rođenje

U trudnoći su postojale neke zabrane i propisi kojima se htjelo utjecati na njezin ishod.

¹ Kazivači su bili iz Biškupaca (Marija Jagečić i Ana Knežević), Bučja (Manda Mikić), Dolca (Jula Plešić), Lukača (Mato Pavić), Pleternice (Brankica Potnar), Velike (Sofija Bošnjaković, rodnom iz Tornja, Josip Bošnjaković, Dragica Zvekić, rodnom iz Potočana), Vetova (Marija Petrić, rodnom iz Lukača, Ivica Petrić), te Zagrada (Barica i Jakov Galović).

Trudnica nije bila pošteđena posla, čak se vjerovalo da će imati lagan porod bude li puno radila (sjeveroistočni dio požeškog kraja).

U pleterničkom kraju trudnoća se krila u slučajevima kada je u kući bilo više djece jer se to držalo nepriličnim. Ako bi je netko pitao, žena nije smjela zatajiti trudnoću jer se vjerovalo da bi rodila nijemo dijete.

Trudnica nije smjela gledati u mrtvacu jer se vjerovalo da će dijete biti blijedo, niti je smjela ići k oltaru pri vjenčanjima da mladenka ne bi umrla (Vetovo). Također se nije smjelo ni puno gledati u trudnicu da je se ne urekne (pleternički kraj). Ako je trudnica poželjela nešto pojesti ili ubrati, nije se smjela u tom trenutku dodirnuti po tijelu jer da bi djetetu na tijelu nastao *biljeg*, mladež u obliku zaželjenog predmeta. Isto tako, trudnicu je trebalo ponuditi jelom ili joj dati što je zaželjela pojesti. Ako ju se odbije, dobije se *ječmenac*². Ako se pred trudnicom sakrije meso, vjerovalo se da ga njezino dijete neće htjeti jesti.

Kad su još krajem 19. i početkom 20. stoljeća u požeškom kraju postojale zadruge (*družine*), žene su zimi rađale u velikoj sobi zadržne kuće, a ljeti u svom kijeru. Nakon raspada zadruga, djeca su se rađala u spavaćoj sobi, a od 1960-ih godina i u bolnici. U zadržnoj kući žena je rađala odvojeno od ostalih ukućana u krevetu zasrtom *ponjavama*³ i *šarenicama*⁴ koje su visjele do zemlje.

Pri porodu roditelj je uglavnom pomagala žena iz sela vična tome, a mogla je biti prisutna i žena iz kuće. Ona bi i prerezala pupkovinu i okupala dijete, te ga povila.

Žene su rađale na krevetu, a u slučaju teškog poroda neke su rađale klečeći na podu i držeći se za krevet (Dolac) ili čučajući na podu s koritom u kojem se nalazila topla voda (pleternički kraj). Pri teškom porodu ženi se davalo vino i rakija za okrepu (pleternički kraj), puhala je u bocu da joj bude lakše ili je odmršivala kosu neke žene (Vetovo) da ne misli na bolove.

U zadrugama, kada se dijete porodilo, odmah su se oko njega okupile žene iz kuće, a bake su mu u ručicu stavile nešto od alata. Dječaku su stavljale svrdlo ili nešto drugo što je bilo pri ruci, a djevojčici vreteno ili preslicu (Čakalić, 1980). Vjerovalo se da će time dijete biti marljivo i s voljom obavljati poslove.

Djetetova se pupkovina odrezala, svezala u krpicu i spremila u kutijicu ili škrinju. Pred polazak u školu, dala mu se pupkovina da je odveže. Ako mu je to uspjelo, govorilo se da će biti pametno, *razveže mu se pamet*.

Nakon poroda roditelj nije smjela izlaziti iz svoje kuće šest tjedana. To se razdoblje nazivalo babinje, a žena *babinjača*⁵. U zadržnim kućama majka i dijete bili su od ostalog dijela prostorije odvojeni zastorom od ponjava ili plahti. Rodilja nije izlazila iza tih ponjava da je ne bi opazio koji muškarac i, kako se vjerovalo, urekao pogle-

² Infekcija očnog kapka.

³ Prekrivač za krevet od pamučnog ili miješanog (lanenog i pamučnog) tkanja.

⁴ Prekrivač za krevet od vunenog tkanja.

⁵ Naziv zabilježen samo za pleternički kraj.

dom (Čakalić, 1980). Govorilo se i da je žena *drukča* ili da *ni čista* (pleternički kraj). Nije smjela ni pomisliti da ode u susjedstvo jer ako bi stupila u tuđu kuću, unijela bi u nju nečistu gamad (Doljanovci). Žene iz zadruga - svekrva ili jetrva, posebno su pazile na roditelju, posluživale je, donosile jelo, kupale dijete, protresale prostirku i slično.

Čuvanje roditelje i djeteta u razdoblju od šest tjedana u nekim selima požeškoga kraja⁶ održalo se i do pedesetih godina 20. stoljeća. Nakon raspada zadruga taj se običaj smanjio na tri tjedna, osobito u onim kućama gdje je žena bila sama bez pomoći svekrve ili majke. Nakon *babinja* žena je odlazila *na uvod* u crkvu.

Na *uvod* u crkvu majka je išla sama, s nekom rođakinjom ili rođakom (pleternički kraj). Svećenik ju je iz sakristije uveo u crkvu do oltara, izmolio molitve nad njom i blagoslovio je. Nakon toga mogla je odlaziti u posjetu u druge kuće i obavljati poslove.

Prije Prvoga svjetskog rata bio je običaj *malih* i *velikih babinja* (Čakalić, 1980). U *male babinje*, koje su se održavale osam dana nakon poroda, dolazile su u posjetu susjede i rođakinje. One su donosile roditelji darove: jelo, piće, a u pleterničkom kraju ponekad i novac. *Velike babinje* održavale su se osam dana iza *malih babinja*, obično nedjeljom. Tada je u posjetu dolazila majčina i očeva rodbina. Svi su donosili poklone u hrani i piću: *pogaču* (Bučje, Zagrađe), mesa (obično kokoš), slanine, kobasice, *perece*⁷, *granu*⁸, *kugluf*⁹ (Vetovo, Velika, Toranj, Potočani Biškupci), vina i rakije. Ukućani su za svoje goste također pripremali jelo.

Djetetov kum bio je najvažniji gost. Tom su prigodom svi darivali dijete, stavljajući mu novac pod glavu. Kum im je za uzvrat darivao *peškir* ili *košulju*. Tih dana dijete je morao darivati svaki od stranaca koji je nekim poslom došao u kuću. Pri *velikim babinjama* skidale su se *ponjave* oko roditeljinog kreveta i ona je mogla prisustvovati gozbi. U pleterničkom kraju čepovi s boca od vina i rakije, koje su se donosile u *babinje*, bacali su se preko majke i djeteta za *postelj* da dijete ne bude *gluvo*. Ponegdje su se donosile boce bez čepova da bi žena mogla još rađati¹⁰.

U Biškupcima, djetetova kuma posjećivala je majku i dijete odmah nakon poroda. Kroz tjedan dana nosila im je ručak. Četrnaest dana nakon poroda održavale su se *velike babinje* i krstitke. Tada bi gosti donosili pečenku, kokoš, a od kolača *granu* i *kugluf*.

U pleterničkom kraju bio je običaj da se u *babinje* donosi pogača i živo *živoće*, najčešće pijetao tako *da djetetu ništa ne fali*, da ima sve prste, nokte, oči. Pogača je za muško dijete bila ukrašena na *pitlove*, a za djevojčice na *cvitove*.

⁶ Velika.

⁷ Vrsta peciva u obliku potkove.

⁸ Vrsta okrugla šupljeg kruha ukrašena raznim motivima od tijesta (najčešće ružicama).

⁹ Vrsta kolača.

¹⁰ Sela Zagrađe, Bučje.

Uroci i zaštita od njih

Vjerovalo se da malo dijete napadaju *more* i *vještice*. Da bi ga se zaštitilo od utjecaja tih zlih sila, u kolijevku se stavljao češanj bijelog luka ili krpica pokvašena svetom vodom. U okolici Pleternice djetetu se ponekad naopako oblačio odjevni predmet, a oko zapešća ruke vezala nit crvenog *natka*¹¹ ili vunice.

Na vratima sobe gdje je dijete spavalo ispisivalo se *mudro slovo* kao zaštita protiv mora i vještica. Natpis (petokraku zvijezdu) pisao je jednim potezom ruke netko od ukućana.

Kako se malom djetetu nije smjelo diviti, niti ga puno gledati, radi zaštite od pogleda lice bi mu se nagaravilo (Vetovo). Odjeća i pelene skidali su se sa *štrika* prije zalaza sunca, a voda u kojoj se dijete kupalo nije se smjela navečer bacati na dvorište. Isto tako, ako je netko po mraku ulazio u kuću, nije smio odmah pogledati dijete jer bi ga *namračio*.

Uroci su se s djeteta skidali svetom vodom i žari, te posebnim molitvama koje su određeni ljudi u selu znali moliti (Bučje, Dolac, Pleternica).

Krštenje

Početak 20. stoljeća djecu su nosili na krštenje odmah nakon poroda (Čakalić, 1980). Kasnije je krštenje bilo drugi ili treći dan nakon poroda, a sredinom 20. stoljeća nakon četrnaest dana. Dijete su na *kršćenje* nosili kumovi i netko iz roditeljske kuće, obično je to bio otac djeteta. Na krštenju dječak je imao kuma, a djevojčica kumu. Dijete je bilo obučeno u nove bijele pelene, bijelu, čipkom ili nekim vezom ukrašenu košuljicu, te položeno u bijeli šivani jastuk. Vrativši se s krštenja kumovi su darivali dijete stavljajući mu *pod glavu* nešto novaca.

U prvoj polovici 20. stoljeća imovinsko stanje ljudi na selu nije dopuštalo neko obilno darivanje, pa je ono bilo više simbolično. U Biškupcima, donijevši dijete kući s krštenja stavljali su ga na vočku s objašnjenjem: "Nek' se vere, da se ne boji." Ukućani su poslije krštenja počastili kumove jelom, a sredinom 20. stoljeća toga dana su se održavale i *velike babinje*¹².

Dječja odjeća

Novorođenče se umatalo u pelene koje su uglavnom bile mekane i od iznošene odjeće. Četiri bijele pelene od kupovnog platna služile su samo za krštenje ili posjetu liječniku. Između djetetovih nogu stavljala se jedna mala krpica ili gaza (sredinom 20. stoljeća). Drugom, većom pelenom stezale su se, umatale uz tijelo ruke, a

¹¹ Pamučni konac.

¹² Također i u Velikoj.

trećom velikom pelenom umatalo se cijelo tijelo. Posbena bi se čvrsto obavile noge, tako da stoje ravno jedna uz drugu. Pelene bi se zatim stegle povojem tankim poput vunene ili pamučne uzice. Taj se povoj nekoliko puta savio ispod najveće pelene u obliku slova S. Kada se dijete umotalo u pelene, kraj povoja naizmjenično se provlačio kroz petlje i stegnuo. Dijete je u tim povojima ostajalo do drugog, trećeg (Dolac, Zagrade) ili do šestog mjeseca (Vetovo, Biškupci, Zagrade).

Na djetetovu glavu stavljala se kapica šivana od kupovnog platna (koja se vezala vezicama pod bradom), ili mala trokutasta marama zvana *naglavačić*, koja je stezala glavu kako bi se kružno oblikovala (Vetovo, Lukač).

Povijeno dijete stavljalo se na običan jastuk i povezalo *tkanicom*. Dvadesetih godina 20. stoljeća (Vetovo) šivali su se posebni jastuci za dijete. Oni su u selu bili jako rijetki i koristili su se samo za krštenje, pa su ih, kao i svečane košuljice, posuđivali jedni od drugih.

Dok je dijete bilo u povojima, oblačila mu se košuljica, koja se vezivala otraga na vratu, a na leđima nije bila sastavljena. Tako obučeno dijete najčešće se stavljalo u *bešku*, čija se oprema sastojala od *strožice* ili *blazinice* (domaće tkanje ispunjeno zobenom slamom), *perinje*, plahte, *ponjave*, malog jastuka i *jorgana*¹³. Posteljinu su šivale žene uglavnom od kupovnog platna, *inleta*.

Od druge godine do polaska u školu djevojčice i dječaci nosili su rubinicu zvanu *betevara*, *bulevara* (Vetovo, Lukač), dugu košulju od domaćeg platna, ravnog kroja, nabranog vratnog izreza. Dječaci su nosili *betevaru* s kragnom, a djevojčice samo s okruglim vratnim izrezom. Zimi su preko toga oblačili haljinice, *suknjice* od kupovnog materijala, *cica*, a malo veći dječaci i hlače od domaćeg bojanog, a kasnije kupovnog, debljeg platna.

Za svečane prigode, neki su već manjoj djeci, od tri do pet godina, istkali i malu nošnjicu: dječacima košulju i *gaće*, a djevojčicama *krila* i *oplećak*, te šivali *fertun* (pregaču) i maramu oko vrata od *delina*¹⁴ ili svile za crkvu.

Polaskom u školu odjeća postaje sličnija kroju i ukrasu odjeće odraslih. Djevojčice zadržavaju *rubinicu*, bogatiju vezom, ukrašeniju i od boljeg tkanja, koju uskoro zamjenjuju *krila* i *oplećak*. Dječaci pak dobivaju prve *gaće*, *rubinu* (kratku košulju) i *frosluk* (prsluk).

Zimi su majke i bake plele djeci vunene čarape, rukavice i kape. Djevojčice su se oblačile u pletene vestice i ogrtale malim maramama vuničarkama, dok su dječaci oblačili priproste kaputiće.

Djeca su u ljetnim mjesecima najčešće hodala bosa, jedino su za crkvu obuvala opančiće, a dvadesetih godina 20. stoljeća neki su već nosili cipele i sandale. Zimi su hodali u drvenim klompama, a za crkvu su obuvali visoke, *šnirane* cipele.

¹³ Prekrivač za krevet.

¹⁴ Vrsta kupovnog materijala.

Uređenje kose

Maloj djeci šišala se kosa do godinu dana, sa željom da izraste što gušća. Velika pažnja pridavala se uređenju kose kod djevojčica. Svakodnevna frizura djevojčica bila je jedna ili dvije pletenice spuštene niz leđa, ispletene u *bi(j)eli luk* ili podignuta u *tutuk*. Kosa iznad čela bila im je počešljana na razdjeljak ili začešljana unatrag.

Djevojčice su vrlo rijetko pokrivalo glavu maramom vezanom ispod brade ili iza glave. Kada bi djevojčice napunile trinaest ili četrnaest godina, "stjecale su pravo" nošenja i opremanja glave kao djevojke.

Kosa djevojčica bila je razdijeljena preko tjemena i zatiljka i spletena u dvije pletenice koje su se savijale oko glave. Isto tako, djevojke su plele kosu u *kotur* i ukrašavale je svježim ili umjetnim cvijećem. U najsvečanijim prigodama djevojkama se kosa plela u *perčin*¹⁵.

Dječje pokućstvo

U ranoj fazi djetinjstva prvom dječjem pokućstvu pripadaju kolijevka i predmeti u kojima dijete uči stajati i hodati, a napravljeni su prema zahtjevima tog uzrasta. Naziv za kolijevku je *bešika* ili *beška*. Ona može biti niska i visoka. Niske kolijevke izrađivane su od drveta u obliku sanduka sa zaobljenim krajevima koji su se spajali drvenom šipkom. Ta je poprečna šipka služila za nošenje kolijevke ili se na njoj držala lagana tkanina koja je štitila dijete. Na donjim nasuprotnim krajevima bešika je bila zaobljena, pa se dijete u njoj moglo ljuljati. Kolijevka je noću stajala na klupi ili dvjema stolicama kraj majčina kreveta. Ako je išla u polje, majka bi u njoj ponijela dijete.

Djeca su se u prvima mjesecima života stavljala spavati i u drvena korita, u kojima su ih danju nosili i u polje (Biškupci). U takvom su se koritu ona i kupala.

Visoka kolijevka sastojala se od gornjeg dijela i zaobljenih podnožnika na kojima se cijela kolijevka njihalala. Takvu su kolijevku samouki majstori ili *tišljari* (stolari) znali izraditi u velikim dimenzijama, pa je u njoj moglo spavati i šestogodišnje dijete.

Neke su kolijevke bile posebno ukrašene urezivanjem i rovašenjem. Najčešći motivi bili su rozete, zvijezde, cvijeće, srca i ptice.

Veća djeca spavala su u za njih posebno napravljenim manjim krevetima, s roditeljima ili po četvero u jednom većem krevetu.

Jedan je od važnih dijelova dječjeg pokućstva *stalak* u kojem je dijete učilo stajati. Tipičan oblik stalka sastojao se od četiri noge usadene u kvadratnu dasku u donjem dijelu, a u gornjem se nalazio okrugli drveni otvor u visini djetetova struka.

¹⁵ Kosa na zatiljku povezana u rep i podijeljena na 6-8 struka i ispletene u pletenice, koje su podignute od zatiljka prema tjemenu glave.

Dijete je učilo hodati u hodalici, polukružnom drvenom otvoru, pričvršćenom na dugu motku, koja je bila učvršćena u gredu na stropu sobe, a okretala se kako je dijete hodalo (Vetovo). Rašireniji tip hodalice bio je *stalak* na četiri kotačića. Dijete je stajalo unutar okrugla drvenog otvora, a hodajući pomicalo je cijelu hodalicu.

Ove stalke za stajanje i hodanje nije svatko imao, pa su ih u selu međusobno posuđivali.

Djeca su učila hodati i držeći se za bakinu ruku ili neki komad pokućstva u kući (snovaču, rub kreveta).

Kada je dijete napravilo prvi korak, ispekla se beskvasna pogača *postupaljka* (Pleternica), *proodaća* (Zagrade). Ispekla ju je djetetova baka ili majka. Ponegdje se u tijesto pogače umijesio i koji novčić. Prije nego se pogača stavila peći, dijete je bosom nogom zagazilo u pogačno tijesto. Ispečena pogača razdijelila se ukućanima (Vetovo, Lukač) i susjedskoj djeci (Pleternica). Ako dijete nije moglo dugo prohodati, pekla se pogača i lomila djetetu iznad glave.

Druga vrsta dječjeg pokućstva bili su umanjeni oblici pokućstva odraslih. Nije ga svatko imao. Obično su to bili mali *tronošci*, *stolčice* i okrugli ili četvrtasti stolići. Rjeđe su se izrađivale stolčice s naslonom.

Sav dječji namještaj izrađivali su očevi, djedovi ili profesionalni seoski stolari.

Dječje igračke

Već u prvim mjesecima igračka postaje sastavni dio djetetova života. Ona je prisutna u različitim oblicima sve do njegova odrastanja.

Prve su djetetove igračke bile zvečke od glavice maka ili ljuske oraha ispunjene kukuruznim zrnom. Ono se igralo kiticom raznobojne vune i zgužvanom krpicom, koja se objesila na kolijevku. Kako je dijete odrastalo, i samo je počelo pronalaziti predmete kojima će se igrati. Drveni štap predstavljalo je konja ili pušku, stare *rajnike* vukao je putom zavezane za špagu, odbačeni obruč bureta ili šinu s kotača tjerao je putom ispred sebe.

Neke igračke izrađivala su sama djeca ili njihovi roditelji. Druge su opet roditelji kupovali na sajmovima. Bilo je tu krpenih beba i lopti, *tica* od jajeta i papira, lopti od uvaljanih kravljih dlaka, lukova i strijela, drvenih noževa, mačeva, prački, topova od blata, maloga drvenog namještaja za bebe, pletenih košarica i korpica.

Djeca su u proljeće izrađivala razne svirale od vrbe - *rogove*, *trumpete*, *fickala*, *piskove*, koje su proizvodile zvuk sve dok se kora ne bi osušila.

Od kukurozovine izrađivale su se *gusle* ili *egede*, koje su, kada bi ih se navlažilo, proizvodile neobičan zvuk.

Roditelji su na sajmovima kupovali djeci drvene konjiće, ptice, leptire, male tamburice.

Uspavanke

Malu se djecu uspavljivalo ili umirivalo tepanjem i pjevanjem različitih uspavanki. To je bilo jednolično nizanje različitih riječi popraćeno jednostavnom melodijom.

1. Nina, nina mama ima
sina/kćerku (ime djeteta)

2. Na, ni, na, ni zlato moje
Marija te majka zove
Gospa došla san donila,
Mojem zlatu zlo odnila.

Osim uspavankama, stariji su zabavljali malu djecu i raznim brojalicama, brzalicama i motoričkim igrama, npr., s dječjim prstićima, rukama, nosićem i sl.

Dječje igre

Godišnja doba, sredina i prostor određivali su vrstu dječjih igara i način njihove izvedbe. Na livadama i ravninama gdje je pasla stoka djeca su se igrala raznih igara. Na rijekama i potocima kupala su se, ribarila i ljuljala na granama obližnjih vrba. Dječje igre odvijale su se i na kućnim dvorištima i seoskim putovima. U zimskim mjesecima uglavnom se igralo u kućama, a vani kada bi pao snijeg. Tada su se djeca spuštala u koritima ili sanjkama niz obližnji brežuljak i klizala na zaleđenim površinama rijeka i potoka.

Šilimak (Lukač, Vetovo)¹⁶

Igralo je desetero do dvadesetero djece na sljedeći način: uhvate se dvoje po dvoje (dječak i djevojčica) i poslažu u red, jedno se dijete udalji od njih oko petnaest metara i stane nasuprot njima vičući:

"Šilim!" (Lukač, Vetovo)

ili

"Ćilim, šape na dvi kape, tko će biti moj drug?" (Vetovo)

ili

"Šape (žabe) lape (labe), tko će biti moj drug?" (Toranj, Velika, Biškupci)

Prvi par tada potrči prema njemu i razdvoji se, a on nastoji jednoga od njih uhvatiti prije nego što se opet sastanu iza njega. Ako uspije jednoga uhvatiti, onda ovaj koji je ostao bez para dolazi na njegovo mjesto, a on odlazi s parom u red. Ukoliko ne uspije uhvatiti jednoga od njih, tada i dalje ostaje na svome mjestu, a igra se nastavlja sa sljedećim parom.

U 19. stoljeću u Požegi se igrala verzija ove igre pod nazivom *širišape*, a igrale su je samo djevojčice (Ilić-Oriovčanin, 1997).

¹⁶ Ostali nazivi za tu igru su: *ćilimka* (Vetovo), *šape lape* (Toranj, velika), *žabe labe* (Biškupci)

Ćorava baba (Zagrađe, Vetovo, Lukač, Velika)

U igri je sudjelovalo desetero djece. Jednom bi se djetetu zavezalo oči i ostavilo ga se samog. Pipajući rukama, ono je moralo uhvatiti jedno dijete i pogoditi mu ime. Ostala djeca stajala bi okolo i prkosila mu. Ako bi uspjelo opipom pogoditi tko je uhvaćeno dijete, tada bi to dijete dolazilo na njegovo mjesto. Ako ne bi pogodilo, moralo je i dalje biti *ćorava baba*.

Pincek i pala (Požega i okolica)

Igru je igralo više igrača. Jedan od igrača s *palom* (štapom) baci *pincek* (komadić valjkastog drveta zašiljena na oba kraja) što dalje ispred sebe, prema ostalim igračima koji ga nastoje uhvatiti. Ako ga tko uhvati, gađa s njime sa svoga mjesta palu (koja je okomito položena preko rupe), koja se nalazi na mjestu odakle je prvi igrač bacio pincek. Ako pogodi palu, onda je on na redu za bacanje pinceka. Pri bacanju pinceka, igrači ga laganim udaranjem nastoje što dulje održati u zraku. Broj pogodjenih pala množi se s brojem udaranja pinceka u zraku. Tko je imao najveći broj, taj je bio pobjednik.

Vrebičanje (Vetovo, Lukač)

Ovu su igru igrali dječaci. Svaki igrač imao je po jednu *botu* (štap dugačak oko metar i pol). Igrači stoje svaki na svom označenom mjestu - *kući*, deset metara udaljeni od *vrebca*. Vrebac je komad okrugla vrbovog drveta, vrha zašiljena u *špic*, koji stoji usred ucertane kružnice. Igrači se postavljaju u obliku polumjeseca. Jedan od igrača mora sa svoga mjesta baciti botu i pogoditi vrebca. Podalje od vrebca stoji igrač koji na njega "pazi", to jest mora ga donijeti natrag na mjesto, prije nego drugi igrač baci svoju botu. Ako igrač ne uspije *zatepsti* vrebca, tada se mijenja za mjesto s onim igračem koji "pazi" na vrebca.

Titranje (Velika, Vetovo)

Igra se s pet oblikih kamenčića. Jedan igrač postavi pet kamenčića na zemlju, te jedan kamenčić baci u zrak, a drugi uzima sa zemlje. Istodobno, rukom kojom uzima kamenčić sa zemlje, mora uhvatiti i onaj kamenčić u zraku. U nastavku igre igrač u zrak uvijek baca po jedan kamenčić, a sa zemlje svaki put mora uzeti po jedan kamenčić više. U slučaju neuspjeha igru nastavlja drugi igrač.

Od ostalih dječjih igara bila je još igra *lončića*, preskakivanje *jarca* ili *kozlića*, razne igre s loptom, kao na primjer *graničar*, igre spretnosti poput *dedulata* (zabadanje vrha noža u zemlju iz raznih pozicija), igra *škole* koju su igrale djevojčice te igre s pjevanjem: *Ide majka s kolodvora*, *Umro čovjek*, *Oj ptičice lastavice*, *U podrumu je dama*, *Prolazite, prolazite*, *Ide maca oko tebe*, *Čika Mike* i razne druge.

Brojalice

Brojalice su se najčešće koristile za određivanje igrača koji će preuzeti ulogu u određenoj igri¹⁷

Tri mesara buhu klala,
buha sim, buha tam,
izašla je ipak van.

Aj, baj tu mi stoj,
tije mije,
kumpanije
ti mi rakuj
ti mi takuj,
aj, baj, bum.

Enci, benci, na kamenci,
Troja vrata zapečata,
an, ban, cigan van.

Tašun, tašun, tanana
i svilena marama,
u marami šećera,
to je seki večera.

Jedan, dva, tri,
Potukli se fratri

Na crkveni vrati
Jedan drugom viče
pomozi mi striče
kako ću ti pomoći
kad i mene tuku
i za čupe vuku.

Engele, vengele,
vičkači, čiči, riči
bumbači.

Eci, peci, pec
ti si mali zec,
a ja mala vjeverica
eci, peci, pec.

Kate lopore,
naberi salate,
starog radiča za
mladog mladića.

Op, cupa, cupica,
na tavanu korpica,
u korpi je Ružica,
Ivu voli Marica.

Jedan, dva, tri, četiri, pet,
podvuko se pod krevet

i odgrizo mački rep.

Jedan, dva, do neba
tri, četiri, po sjekiri
pet, šest, bit će ples
sedam, osam do pol osam,
devet, deset, ti si mali, crni pesek.

Djeca u običajima

Djeca su često bila i glavni nosioci sadržaja nekih godišnjih običaja.

U ciklusu božićnih običaja, uoči sv. Lucije, dječaci su obilazili kuće s izdubljenim bundevama u kojima je gorjela svijeća.

¹⁷ Uglavnom zapisane u Pleternici, Vetovu i Velikoj.

Ujutro na Badnjak ili na sam Božić, u kuću je dolazio *položaj*, dječak, koji bi sjeo na stolac ili stao za vrata (ili u kut). Po dolasku, pozdravio je ukućane i zaželio plodnost i obilje kući: "prasilo se, janjilo se, jarilo se, štenilo se, telilo se, leglo se ..." (Vetovo). Dok je sjedio za vratima, domaćica kuće posula bi ga kukuruzom, govoreći pritom: "Živ i zdrav bio." Na kraju ga je darivala novcem. Položaj je u starije vrijeme (19. stoljeće) bio mlađi muškarac (Čakalić, 1972).

U pokladnim običajima, na dan zvan *mali čorac* djeca su se maskirala i obilazila kuće u selu pjevajući i plešući. Ukućani su ih pri tome darivali jajima i novcima.

Za vrijeme Velikog tjedna, u korizmi, dječaci su prolazili selom klapajući klapaljka-ma (Buk).

O Uskrsu šarala su se i bojala jaja, a posebna zabava bilo je udaranje jajeta o jaje (tucanje).

U vrijeme *kolinja*, dječaci (*ražnjari*) su navečer ostavljali ražanj kod prozora kuće u kojoj se toga dana klalo. Na ražanj bi zataknuili cedulju sa šaljivom porukom upućenom ukućanima. Domaćica je zauzvrat na nj zatakla kobasice i kolače. Time je završavao ciklus godišnjih običaja.

Literatura

1. Crepić, J. (1990) *Dječja odjeća i igračke u tradicijskoj kulturi istočne Slavonije*, Županja, katalog izložbe
2. Čakalić, I. (1972) *Božićni običaji*, Običaji starinske pobožnosti kako su se obavljale u našem kraju, rkp. 51, 1949., Gradski muzej Požega
3. Čakalić, I (1980) *Običaji oko rođenja*, rkp E 772, Gradski muzej Požega
4. Ilić-Oriovčanin, L. (1997) *Narodni slavonski običaji*, Novska, (pretisak iz 1846.), Gradsko poglavarstvo grada Novske
5. Matić, I. (1999) *Istraživanja iz kolegija antropologija odgoja i obrazovanja*, Požeško-slavonska županija, Vetovo, Zagreb, Filozofski fakultet
6. Matoković D. (2000/2001) *Terenska istraživanja*, Gradski muzej Požega
7. Strnak, Đ. (1986) *Dječje igre u Pleternici u sjećanju starijih*, Osijek, diplomski rad, Gradski muzej Požega
8. Vidmar, I. (1999) *Požeški mozaik*, Požega, Matica hrvatska
9. Toldi, Z. (1979) *Dijete i njegov svijet*, Slavonski Brod, Muzej Brodskog Posavlja

3.01

3.02

3.03

3.04

3.05